

Everybody is wrong about God (Tanrı hakkında herkes hatalı) diye bir kitap dinlemeye başladım. Teizm'in de, Ateizm'in de *Tanrı* hakkında yanlış olduğunu ve asıl sorunun Tanrı'nın varlığı değil, *Tanrı vardır* diyen insanların psikolojik olarak buna neden ihtiyaç duyduklarını çözmek olduğunu söylüyor.

Tanrı vardır demiyor yani. *Wrong* dediği o.

Hayır, demiyor, *Post-theism* dediği bir duruş. *Tanrı'nın* Superman kadar anlamlı ve sadece mitolojik anlamı ve değeri olduğunu söylüyor. Tanrı fikrinin *din felsefesi* gibi çeşitli akademik numaralarla ayakta tutulmaya çalışıldığını iddia ediyor. *Din felsefesi, felsefe kılığına girmiş ilahiyattır* mealinde bir bakışı var.

Stratejik bir duruş.

Evet, *Tanrı varlığı* tartışmasının anlamsız derecede büyüdüğünü ve Ateistlerin konuyu uzattıkça, inançlıların da neticede tüm hayatlarını üzerine inşa ettiklerini *düşündükleri* bu fikre kıyasıyla sahip çıkmaya çalıştığını söylüyor. Bu tartışmayı bırakın diyor yani, *aslında üzerinde konuşmaya bile değmez* diyor, *Astrolojiyi ne kadar ciddiye alıyorsak, Tanrı fikrini de o kadar almalıyız* diyor.

Tehlikeli geldi bana.

Evet. Ateistlerin de ergenlikten kurtuldukları intibainı edindim. Yeryüzünde neredeyse inanç sahibi kadar *Tanrı fikri* var ama Ateistler kadar ince elemeyi düşüneni pek çıkmıyor. Bir müslüman Tanrı'nın varlığı üzerine hemen hiç düşünmez, dinle ilgili düşündükleri çok daha pratiktir. Namazda ne okuması gerektiğini düşünür, karşılaştığı bir sorunu *caiz* şekilde çözmeyi düşünür ama yatıp kalkıp Tanrı'ya isbat etmeye çalışmaz. Bu sorun Ateistlerin sorunudur, müslümanların değil.

İnanıyorlar ama, değil mi? Yani Müslüman veya Hristiyan'ın bir Tanrı inancı var, net, sınırları belli bir inanç bu.

Evet ama bu inanç o kadar da işlenmiş, didik didik edilmiş bir inanç değildir. *Allah'ın zatını düşünmek* de zaten pek tasvip edilmez. Hristiyanların da bu konuda kendi dertleri var, bir yandan İsa'ya, bir yandan Tanrı'ya inanıyor olmanın getirdiği, İsa'nın *tabiatı* ile ilgili meseleler. Bizde de mesela hem ezeli Kur'an'a, hem ezeli Allah'a inanmanın getirdiği, *Kur'an'ın tabiatı* meselesi var. Ancak normal bir müslüman için bunların pek de önemi yoktur.

Kelamcıların konusu oluyor böyle şeyler, evet.

Bir yandan onların konusu ama bir yandan da üzerinde daha çok laf üretilerek halledilecek konular değil. Bir müslümanın hayatını işgal eden meseleler de değil, insanı daha doğru, daha inançlı yapacak konular da değil. Onun için bu kitap, Ateistlerin sadece laklak yapan kesimine nazaran hayli *tehlikeli* evet.

Alternatifi ne peki?

Kitabın *alternatifler* kısmına gelmedim ama insanlarla dost ilişkisi kurup, diyelim Seküler Humanistlerle, Hristiyan Humanistlerin aslında aynı ahlaki çerçevede yaşadıklarını kabul etmeyi öneriyor. Buradan bir şeyler çıkar.

Ancak bir noktada bir *teoloji* veya *metafizik* sunmak zorunda. Dine sadece *mitoloji* nazarıyla bakıp, bir yandan da ona alternatif metafizik oluşturmak zor.

Bu doğru, yani, bir şeyleri reddetmek kolay, Tanrı fikrinde çelişkiler olduğunu, kötülük problemiydi, Dawkins'in Tanrı'nın kainattan daha kompleks olması gerektiği için daha az muhtemel olduğu gibi söyledikleri işin kolay kısmı. *Tamam, Tanrı yok, peygamber yalancı, e, şimdi nasıl devam ediyoruz?* dediğinde bir cevabın olmalı, değil mi?

Evet. Zaten asıl mesele o. İnsanlara alternatif olarak *hiç* önerip, sonra neden ellerindeki Tanrı inancını terketmediklerini sormak çok saçma. Neticede insan kendisi de, yaşı ilerledikçe Tanrı inancının daha rafine bir hal aldığını, çocukken inandığı şekilde inanmadığını ve insanların da farklı farklı inançlar taşıdıklarını görebilir. Bununla beraber, *haydi, Tanrı'yı bırakıyoruz* dediğinde, sana *yerine ne gelecek?* diye soracaklardır.

Bana iki temel bakış olacmış gibi geliyor: Çok tanrıcılığın hortlaması bunların birincisi. İnsanlar sırf hoşlarına giden törenleri var diye çeşitli tanrılara *tapmaya* başlayabilirler. İkincisi de *simulasyon dini* ki bunun da aslında klasik teolojik metafizikten bir farkı yok. Bu ikisi de, bugün Ateizm dediğimiz şeydense dine yakın bakışlar. Zaten bugün *din* diye eleştirdiğimiz fikirler de, zamanında bunlara benzeyen fikirlere *karşı* çıkarak hayat bulmuş.

Çok tanrıcılık ilginç olurdu: Siyaseten de buna meyyal bir taraf var sanırım. İnsanları birbirlerinin tanrılarına *saygı duymaya* teşvik eden bir tarafı var liberal zamanların. Bu da siyaseten aslında çok tanrıcılık oluyor, çünkü eskiden de herkes çok tanrıların hepsine tapmazdı, onların bir ikisini kendi tanrısı bilirdi ama diğerlerine de ses etmez, gerektiğinde onların tapınaklarına da giderdi. Bu sebeple kitapta bahsedilen ve dini sadece mitoloji olarak anlatan bakışın bir politeizme çıkması mümkün. Simulasyon dini ise, elimizdeki teknolojik imkanlarla eskiden *Tanrı* için söylenmiş her şeyi, bu sefer bilgisayarlar için söylemeye imkan veriyor. *Tanrı yok ama bu bir simulasyon* dediğimizde yeni bir şey söylemiş gibi yapıyoruz.

Simulasyon için deliller de varmış hatta. Asimulasyonizm de ortaya çıkar yakında, *kainatın bir simulasyon olduğuna inanmayanlar*.

Yine de kitabın *Tanrı tartışması gereksiz* demesi bana da makul geldi. Çünkü bu konu, insanların lafla ikna edildiği konulardan değil. Bir yerde tartışmayı bilmek ve edecek sözün olmak gerekiyor. Bununla beraber insanlara iyi davranmak, *Tanrı varmış gibi yaşamak* kuru lafla Tanrı'nın varlığını isbat etmekten daha mühim.

Peki Tanrı gerçekten var mı?

Her inanç sahibi bu konuda az da olsa agnostiktir. Günlük bilgi tarzında bilemeyiz bunu, çünkü bahsettiğimiz kavram insana denk, onun akıyla sınırlanan bir kavram değil. Öyle olunca da, tartışmada iki tarafın da söyleyeceği pek çok şey oluyor.

Var diyemedin.

Ben var olduğuna inanıyorum ancak onun zâtı, tabiatı veya önümüze sürdüğü problemlerin, bizi yaptığı imtihanın aslına vakıf değilim. Onun varlığının insana akseden bir tarafı var, beni bunlar meşgul ediyor. Ha, eğer yoksa, yani kıldığım namaz aslında kendimi eğlendirmekten başka bir anlama gelmiyorsa, nihayetinde var olduğuna inandığımız diğer şeylerin de pek bir anlamı yok zaten. Tanrı yoksa başka hiçbir şeyin de anlamı yok. Ancak bana düşen tarafında, gerçekten görse de, görmese de o beni görüyormuş gibi yaşamının daha anlamlı, daha bereketli bir hayata vesile olduğunu düşünüyorum.

Dini hayatın önemli bir engel olduğunu söyleyenler de çıkacaktır.

Evet, bunu söyleyenler de çıkacaktır, bununla beraber onlar da bu hayat yerine kendilerini bir şekilde avutmak zorunda. Başarıyla, parayla veya sair şekillerde kendi psikolojilerini yağlamak ve içlerinden gelen sesleri azaltmak zorunda. Bu *Tanrı'dan* daha kolay mı, daha etkili mi emin değilim.

Ancak *hakikat nedir?* diye sorduğumuzda, çok ürkek cevaplar bunlar. Yani var mı, yok mu?

Bu soruyu, herkesi ikna edecek şekilde cevaplamanın bir insanın vazifesi olmadığına inanıyorum. Yapılabileceğini de sanmıyorum. Bununla beraber bizim asıl derdimiz iyi yaşamaksa, Tanrı fikri de bir şekilde, bir yerlerde var olacak. En azından kainatın *bilinebilir* olduğunu kabul edeceğiz ve kendi algılarımızın gerçekten bir şekilde *alakalı* olduğunu. Bunu kabul etmek için, insanın kendinden başka bir *otoriteye* inanması lazım: Kainat var, ben varım, benim bu kainatı *gerçekten* biliyor olmam için, birinin benimle kainat arasında bağ kurmuş olması lazım, algılarımın gerçek olduğuna inanmam lazım. Bu inançlar Tanrı inancından daha *muallakta* inançlar. Yani tamamen bir hayal dünyasında yaşıyor olma ihtimalim, Tanrı'nın yokluğunu düşünürsek, daha fazla. Ancak bu gibi tartışmalardan çok, Allah benim için kimsenin görmediğini gören, kimsenin duymadığını duyan ve kalbimi elinde tutan *biri* olarak lazım. Yoksa üzerinde felsefe yapacak daha ilginç konular olduğunu düşünüyorum.

Bu kadar uzun uzun bir soruyu *cevaplamamak* da yetenek sayılabilir aslında.

Olabilir, evet. Yetenekliyim.